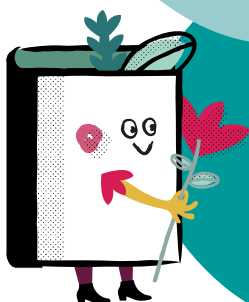

Zielnik szyty na miarę

Czy pamiętacie, jak będąc dziećmi, tworzyliście zeszyty z wklejonymi roślinami, tzw. zielniki? Albo suszyliście rośliny w książkach i encyklopediach, co ku rozpaczy rodziców barwiło strony na żółto? Czas na powrót do dzieciństwa i ponowne wykonanie zielnika – tym razem podczas warsztatów z młodzieżą.

PRZEDZIAŁ WIEKOWY

13–18 lat

CZAS TRWANIA

90–200 min

W wersji rozszerzonej warsztat można podzielić na dwa spotkania lub nawet rozłożyć na kilka tygodni.

CELE

Uczestnik/uczestniczka:

- wie, czym jest zielnik, i zna formułę jego tworzenia;
- zdobywa wiedzę na temat roślin, ich gatunków, budowy oraz występowania;
- docenia wartość przyrody;
- rozwija kreatywności i zdolności manualne;
- rozwija zdolność długofalowego planowania;
- pracuje w grupie rówieśniczej.

POTRZEBNE MATERIAŁY

- suszone rośliny (w zależności od tematu zielnika całe rośliny lub ich liście, nasiona itp.)
- cienkie paski papieru
- klej
- kartki formatu A4 lub A3, najlepiej bloku technicznego
- papier śniadaniowy lub papier do pieczenia
- stare czarno-białe gazety
- dziurkacz

- teczka tekturowa
- sznurek lub gruba nić
- flamastry
- duże kartki (np. do flipchartu) lub stare plakaty

PRZYDATNE MATERIAŁY

- 10 kartek formatu A4 lub A3 o gramaturze 90–120 g/m² (po złożeniu dadzą format A5 lub A4)
- kartka grubego papieru o gramaturze 250–300 g/m²
- papier śniadaniowy pocięty na 10 kartek formatu A4 lub A3
- tekturka formatu wybranej kartki
- sznurek lub gruba nić
- nożyk introligatorski
- szpilorek (można go zrobić z igły i korka od wina)
- ekierka
- linijka
- ołówek
- 2 spinacze biurowe

INSTRUKCJA DLA OSOBY PROWADZĄCEJ

Poniższy scenariusz można przeprowadzić na kilka sposobów. Pierwszy zakłada długotrwały proces, w którym wspólnie z młodzieżą zbieramy rośliny, suszymy je, a po kilku tygodniach wykonujemy zielniki. Drugi zakłada, że rośliny zbiera wcześniej samodzielnie prowadzący lub prowadząca, a uczestników i uczestniczki zapraszamy tylko do wykonania zielników. Dodatkowy wariant zakłada przygotowanie zeszytów, w którym umieścimy rośliny.

PRZEBIEG WARSZTATÓW

POWITANIE I ENERGIZER

20 min

Zaproś uczestników i uczestniczki do koła. W środku rozłóż wydrukowane karty z motywami roślinnymi ([załącznik nr 1](#)). Poproś uczestników i uczestniczki, aby zastanowili się, czy któraś karta coś o nich mówi, np. o ich zainteresowaniach czy samopoczuciu, a następnie – by wzięli wybraną kartę. Zaproś ich do rundki, w której każdy opowie o swojej karcie i powodach jej wybrania.

Zanim przejdziecie do głównego tematu warsztatów, zaproponuj zabawę integracyjną, pomagającą znaleźć cechy wspólne i cechy niepowtarzalne uczestników i uczestniczek. Podziel młodzież na 4- lub 5-osobowe grupy. Każdej daj dużą kartkę papieru (np. do flipchartu lub nieaktualny już plakat) oraz flamastry. Poproś uczestników i uczestniczki, żeby narysowali na kartce duży kwiat z taką liczbą płatków, ile osób jest w grupie. Następnie zaproś ich do rozmowy w grupie. Poproś, by wspólnie spróbowali znaleźć rzeczy i cechy, które je łączą, oraz te, które są charakterystyczne tylko dla jednej z osób (np. ulubiony zespół, uprawiany sport). Każda osoba z grupy wybiera swój płatek i wpisuje przy nim rzeczy, które są charakterystyczne tylko dla niej. Podczas tej zabawy członkowie i członkinie grupy muszą ze sobą rozmawiać, tak aby wpisywane cechy faktycznie były niepowtarzalne. W środku kwiatka grupa wpisuje cechy, które wszystkich łączą.

Po zakończonym ćwiczeniu poproś każdą z grup o prezentację. Stworzone kwiaty możecie powiesić na ścianie lub w innym widocznym miejscu.

Ćwiczenie sprawdzi się zarówno w grupach, które dopiero się poznają (jako element integracji), jak i w grupach, w których młodzież już się zna (np. są ze wspólnej klasy) jako element pogłębiający relację.

WPROWADZENIE W TEMATYKĘ

5 min

Spytaj uczestników i uczestniczki, czy dwa poprzednie ćwiczenia łączył jakiś wspólny element (odpowiedź: rośliny, kwiaty). Powiedz uczestnikom i uczestniczkom, że tematem dzisiejszych warsztatów będzie tworzenie zielnika. Zapytaj, czy kiedyś robili własny zielnik, czy suszyli rośliny. Zachęć ich do wypowiedzi i podzielenia się wspomnieniami.

CZĘŚĆ GŁÓWNA

60–180 min

Ta część warsztatów będzie różniła się zależności od tego, jakąś ścieżkę realizacji wybierzesz. W przypadku wersji ze wspólnym zbieraniem roślin i ich suszeniem rozpocznij od części „Roślinna wyprawa”. To czas na spacer. Jeśli masz już przygotowane zasuszone rośliny, przejdź do części „Zielnik! Start!”. Jeżeli podczas zajęć chcesz również stworzyć specjalny zeszyt na zielnik, poszerz warsztaty o część „Zostań introligatorem”.

ROŚLINNA WYPRAWA

Zanim wyruszyście na spacer, ustal z uczestnikami i uczestniczkami tematykę zielnika oraz sposób zbierania roślin. Każda z osób musi zdecydować, jaki wykona zielnik (czy wybierze rośliny lecznicze, rośliny miododajne, kwiaty polne, liście, trawy lub inne). Ciekawym pomysłem może być stworzenie zielnika Waszej okolicy pokazującego najbardziej charakterystycznych dla niej gatunki.

Przed wspólną wyprawą powiedz uczestnikom i uczestniczkom, że możecie wykonywać zielnik w formacie A4 lub A3. Dzięki tej informacji będą wiedzieli, jakiej wielkości rośliny mogą zbierać. Wspólnie wybierzcie rozmiar zielnika. Następnie zapytaj grupę, jakie są zasady zbierania roślin, jakie rośliny należy wybierać, a jakich nie wolno zrywać.

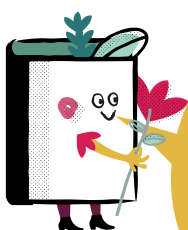

JAK WYBIERAĆ ROŚLINY

Po pierwsze: dostosuj zbierane rośliny do formatu kartki. Nie zrywaj roślin, które i tak nie zmieszczą się w Twoim zielniku – dbaj o przyrodę!

Po drugie: pamiętaj, że łatwiej ususzyć rośliny o cienkich łodygach oraz mające kwiaty (a nie owoce).

Po trzecie: zbieraj rośliny w dobrej kondycji; unikaj roślin, które gniją. Nie zbieraj roślin tuż po deszczu.

WAŻNE!

Pamiętaj, żeby nie zbierać roślin, które:

- są pod ochroną;
- rosną na terenach chronionych, np. w parkach narodowych czy rezerwach przyrody;
- są rzadkie w Twojej okolicy, bo możesz się przyczynić się wyginięcia określonego gatunku na danym terenie.

IDZIEMY ZBIERAĆ!

Zabierz ze sobą:

- teczkę A4 lub większą ze starymi gazetami (najlepiej czarno-białymi – unikaj kolorowych gazet, gdyż mogą barwić rośliny oraz gorzej wchłaniają wilgoć; zebrane rośliny wkładaj pomiędzy strony gazet);
- małe karteczki do zapisania, gdzie i kiedy roślina została znaleziona (karteczkę włóż do gazety razem z rośliną);
- łopatkę do podważenia korzeni;
- scyzoryk lub nożyczki, jeśli zbierasz rośliny bez korzeni.

Przed wyjściem ustal z uczestnikami i uczestniczkami, w jaki sposób będą opisywać rośliny w swoim zielniku. W profesjonalnym zbiorze obok rośliny znajduje się karteczka z takimi danymi, jak:

- data zbioru;
- miejsce zbioru;
- dane GPS, pozyskane np. dzięki aplikacji Google Maps;
- łacińska nazwa gatunkowa rośliny (warto także podać nazwę polską, a nawet nazwę ludową, o ile istnieje);
- imię i nazwisko osoby zbierającej.

Po spacerze wspólnie (lub każda osoba samodzielnie w domu) zakończcie tworzenie opisów roślin. Sprawdźcie ich nazwy, wykorzystując encyklopedię roślin; możecie również skorzystać z aplikacji PlantNet, która rozpoznaje rośliny na podstawie zdjęć (warto je robić podczas spaceru). Po rozpoznaniu i opisanu roślin przygotujcie je do suszenia. Każdą roślinę należy otrząpać z ziemi. Przy rozkładaniu roślin warto pamiętać, żeby liście układać spodnią stroną na gazecie, a niektóre z kwiatów otworzyć, by widać było słupki i pręciki. Rośliny należy umieścić pomiędzy stronami gazet i mocno docisnąć. Bardzo ważne, żeby zmieniać gazety: zapewni to roślinom lepszą wentylację oraz pozwoli uniknąć pleśni. Jeśli podczas suszenia odpadną pojedyncze elementy, np. nasiona czy liście, można zachować je w małej kopercie.

ZIELNIK! START!

Na tym etapie warsztatów omów z grupą, jak będzie wyglądać zielnik. Znamy już jego format: A4 lub A3 – teraz czas na zastanowienie się nad układem roślin i opisów na stronie. Okładkę można wykonać z grubej tektury lub cienkiej deseczki. Na tym etapie potrzebny będzie również biały lub brązowy papier do pieczenia. Można też wykorzystać gotową teczkę i włożyć do niej przygotowane wcześniej karty.

Aby zainspirować uczestników i uczestniczki, pokaż im, jak wyglądają stare zielniki (załącznik nr 2). Więcej przykładów znajdziesz na stronie: <https://picryl.com/>, gdzie znajdują się zbiory w domenie publicznej (oznacza to, że można z nich korzystać legalnie i za darmo). Wydrukowane zdjęcia można wykorzystać np. do przygotowania okładki czy strony tytułowej. Po wpisaniu hasła „herbarium” pokaże się mnóstwo zdjęć. Kolejną rzeczą jest ustalenie formatu opisów. Przykładową wizytówkę znajdziesz w załączniku nr 3.

TWORZENIE ZIELNIKA

1. Stwórz etykiety do roślin (na małej kartce wpisz dane identyfikacyjne rośliny).
2. Przyklej etykietę na stronie (w ustalonym wcześniej miejscu, zazwyczaj jest to dolny prawy róg).
3. Przyklej roślinę za pomocą cienkich pasków samoprzylepnego papieru lub pasków z suchym klejem.
4. Jeśli chcesz dodać do rośliny dodatkowe elementy, takie jak nasiona, umieść je w niewielkiej kopercie i przyklej obok.
5. Po opracowaniu wszystkich kart wytnij w nich dziurkaczem otwory. To samo zrób we wcześniej pociętym papierze śniadaniowym (musi mieć taki sam rozmiar jak karty z roślinami). Jeśli okładkę tworzysz z drewnianka, wykorzystaj wiertarkę.
6. Złóż karty z roślinami, przekładając je kartkami papieru śniadaniowego (to sprawi, że rośliny nie będą się tak bardzo niszczyć).
7. Karty obłóż okładką.
8. Wykorzystując otworzy, zwiąż całość wstążką lub sznurkiem.

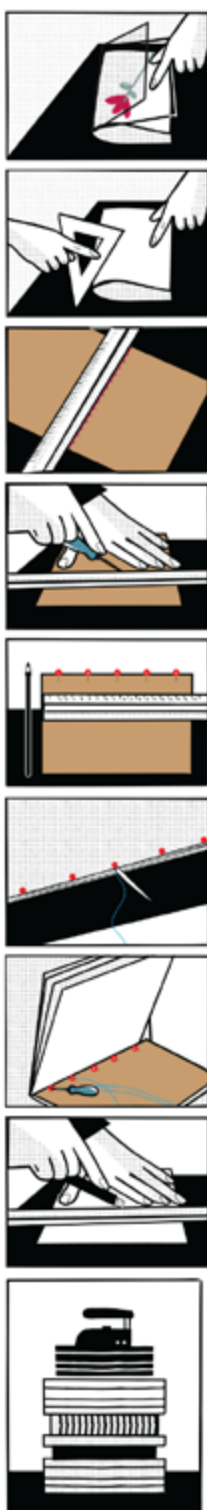
KILKA WSKAZÓWEK NA TEMAT PRZYKLEJANIA ROŚLIN

1. Wybieraj tylko rośliny całkowicie wysuszone.
2. Etykiety wypełniaj czytelnie, możesz je także wydrukować. Wybieraj czcionkę, która będzie pasowała do charakteru Twojego zielnika.
3. Zanim przykleisz roślinę, rozplanuj jej ułożenie na stronie.
4. Przygotowane paski do przymocowania rośliny powinny być dostosowane do rośliny. Nie używaj dużego i szerokiego paska do małego okazu.
5. Paski umieszczaj na łodygach, unikaj delikatnych fragmentów rośliny.
6. Nie umieszczaj pasków na ważnych, charakterystycznych dla rośliny częściach, np. kwiatach.

ZOSTAŃ INTROLIGATOREM!

Jeśli zdecydujesz się na wykonanie z grupą zeszytu, warsztaty mogą zająć dodatkowe 60 min. Jak wygląda własnoręczne przygotowanie brulionu?

WYKONANIE BRULIONU

1. Ułóż naprzemiennie kartki na rośliny i kartki z papieru śniadaniowego (tzn. kartka na rośliny, kartka z papieru śniadaniowego, kartka na rośliny, kartka z papieru śniadaniowego itd.).
2. Złóż każdą kartkę na pół wzdłuż dłuższego boku, dobrze ją dociśnij za pomocą ekierki.
3. Na wewnętrznej stronie okładki (czyli najgrubszej kartki) wyznacz linią środek, a następnie po milimetrze wokół niego. Wyznaczone punkty połącz ze sobą ołówkiem, by powstały dwie równoległe linie.
4. Używając linijki, przeciągnij szpilorkiem wzdłuż wyznaczonych linii. Tym sposobem stworzysz big, czyli wytłoczenie/wgniecenie wyznaczające koniec klejenia kartek, ułatwiający otwieranie stron okładki. Zegnij okładkę w miejscu bigów.
5. Na tekturce wyznacz dwa punkty: jeden na dole, drugi na górze, oba w odległości 2 cm od brzegów. Stworzony odcinek podziel na pół, następnie dwa kolejne odcinki ponownie na pół. Ponumeruj je od 1 do 5.
6. Złóż ze sobą wszystkie kartki i umieść je wewnątrz zgiętej okładki. W środek włóż tekturkę, a następnie zepnij całość spinaczami biurowymi.
7. Umieść kartki na krawędzi stołu, a następnie szpilorkiem przebij je wg punktów wyznaczonych na tekturce.
8. Czas na szycie! Złóż nitkę na dwie części. Przeciągnij od zewnątrz nitkę przez otwór nr 3. Zostaw ok. 10 cm nitki na zewnątrz grzbietu. Następnie przewlec nitkę przez otwór nr 2 od środka zeszytu na zewnątrz. I kolejno: przez otwór nr 1 do środka i na zewnątrz przez numer 3; ponownie przez otwór 2 do środka zeszytu i przez 3 na zewnątrz. Z punktu nr 4 przewlec do środka, a następnie przez 5 na zewnątrz. Ponownie przełóż nitkę przez otwór nr 4, tak by była w środku. Ostatnie szycie to przełożenie przez otwór nr 3 na zewnątrz jednej części nitki, a drugiej przez otwór nr 1. Oba końce zwiąż w supeł. Na początku może to brzmieć skomplikowanie, ale uwierz: wcale takie nie jest!
9. Jeśli kartki zeszytu nie są równe i wystają poza okładkę, możesz je dociąć nożykiem. Kąty zeszytu najlepiej odmierzać ekierką.
10. Gotowy zeszyt przyciśnij czymś ciężkim na kilka godzin.

Teraz możesz przejść do części „Zielnik! Start!” i zacząć tworzyć swój roślinny album.

UWAGA: INSTRUKCJA DOSTĘPNA JEST RÓWNIEŻ W ZAŁĄCZNIKU NR 4, GDZIE ZNAJDUJĄ SIĘ WIĘKSZE ILUSTRACJE.

PODSUMOWANIE I EWALUACJA

Podziękuj uczestnikom i uczestniczkom za wspólne warsztaty. Spytaj się, co było dla nich najważniejsze podczas zajęć, czego nowego się nauczyli.

Dodatkowo możecie zastanowić się nad tym, w jaki sposób zaprezentować publicznie swoje zielniki. Może warto założyć kanał na Instagramie, zorganizować pokaz lub przygotować zajęcia dla maluchów?

DOWIEDZ SIĘ WIĘCEJ

1. Strona Narodowego Muzeum Historii Naturalnej w Paryżu, które posiada 8,9 mln okazów zielnikowych: <https://www.mnhn.fr/en>
2. Mój zielnik – warsztaty online Muzeum Historii Kielc: https://www.youtube.com/watch?v=td8-SekQsXs&ab_channel=MuzeumHistoriiKielc
3. Jacek Drobnik, „Zielnik i zielnikoznawstwo”

SŁOWNICZEK

Zielnik, herbarium (od łac. *herba*, tj. „zioło”) – zbiór, drukowana lub ręcznie wykonana kolekcja opisanych rycin lub zasuszonych roślin, utrzymana zwykle w formie zeszytowej.

Kwiatostan – skupienie rozgałęzień pędów zakończonych kwiatami.

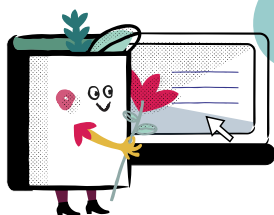
ZAŁĄCZNIKI

- załącznik nr 1 (karty z motywami roślinnymi)
- załącznik nr 2 (plansze ze starymi zielnikami)
- załącznik nr 3 (wizytówka rośliny)
- załącznik nr 4 (obrazkowa instrukcja wykonania brulionu)

BIBLIOGRAFIA

<http://www.zycieaklimat.edu.pl/zielnik/jak-wykonac-zielnik>
[dostęp z dnia 13.09.2021]

Zeszyt od Kamili, w: Dorota Borodaj „Ręcznie robione”.

ZRÓBMY TO ONLINE

Scenariusz stacjonarny niemal w całości można przenieść na spotkanie online. Młodzież może przed warsztatami samodzielnie wybrać się na spacer do lasu lub do przydomowego ogródka. (Wcześniej wyślij instrukcję dotyczącą sposobu zbierania roślin). Przed wyprawą warto także zorganizować zdalne zebranie, żeby omówić szczegóły. Jako element integracji możesz wykorzystać karty ze scenariusza stacjonarnego, tym razem wyświetlone na ekranie (zebrane karty znajdziesz pod linkiem: <https://bit.ly/3m5CSAp>). Drugim etapem integracyjnym może być przygotowanie przez każdego z uczestników i uczestniczek wizytówki przy wykorzystaniu Google Jamboard. Możesz także podzielić młodzież na 4- lub 5-osobowe grupy i przyporządkować je do odrębnych pokoi (np. wykorzystując aplikację Zoom). Podobnie jak w ćwiczeniu z kwiatkiem: poproś uczestników i uczestniczki spotkania o stworzenie wizytówki grupy, na której umieszczą swoje wspólne cechy oraz cechy charakterystyczne tylko dla danej osoby.

Gdy przejdziesz do części głównej warsztatów, pokaż młodzieży poszczególne etapy przygotowywania zielnika. Warto spróbować podłączyć dodatkową kamerę, która pomoże w robieniu zbliżeń na dłonie.

Innym pomysłem na warsztaty może być stworzenie e-zielnika. W tym celu zapoznaj uczestników i uczestniczki z wyszukiwarkami materiałów na wolnej licencji lub znajdujących się w domenie publicznej, programem Canva, aplikacją Sway oraz Issuu.

WYSZUKIWARKI ZE ZBIORAMI NA LICENCJI 0

(pozwalającej na bezpłatne, legalne użycie materiałów bez opisywania ich autorów)

<https://unsplash.com/>

<https://pixabay.com/pl/>

<https://www.pexels.com/pl-pl/>

<https://picjumbo.com/>

<https://stocksnap.io/>

WYSZUKIWARKA Z MATERIAŁAMI W DOMENIE PUBLICZNEJ

(np. poprzez wpisanie hasła „herbarium”): <https://picryl.com/>

Canva – bezpłatne, internetowe narzędzie umożliwiające tworzenie projektów graficznych powstałe w 2012 r. Witryna zawiera bibliotekę, w której zostają udostępniane obrazy, grafiki i fonty. Dzięki Canvie można robić plakaty, banery, prezentacje, publikacje.

Microsoft Sway – internetowa aplikacja opracowana przez przedsiębiorstwo Microsoft. Strona umożliwia łatwe tworzenie i udostępnianie interakcyjnych raportów, prezentacji, osobistych opowieści i nie tylko.

Issuu Inc. – przedsiębiorstwo mediowe zajmujące się dystrybucją publikacji cyfrowych. Firma oferuje bezpłatną platformę internetową, która umożliwia wydawanie treści w formie elektronicznej. Platforma Issuu pozwala na publikowanie szerokiej gamy materiałów: magazynów, gazet, broszur, katalogów, poradników itp.

Jak wykorzystać te wszystkie narzędzia? Jednym z pomysłów może być stworzenie publikacji przy użyciu Canvy i platformy do publikacji online Issuu. Uczestnicy i uczestniczki, korzystając z szablonów i zdjęć wyszukanych w Internecie (na wolnych licencjach lub będących w domenie publicznej), mogą stworzyć własne zielniki. Aby przyspieszyć działanie oraz zintegrować młodzież, mogą robić to grupami w pokojach online. Taką stworzoną publikację można opublikować, wykorzystując Issuu. Przyjmie ona wtedy postać wirtualnej książki z animowanymi, przewracającymi się stronami. Przede wszystkim zaś będzie dostępna dla wszystkich użytkowników Internetu, co pomoże dostrzec młodzieży sens ich pracy. Przykładem takiej publikacji może być „Przepiśnik” stworzony w Pracowni Orange w Drzonowie: <https://bit.ly/2ZpvN5O>.

Drugą opcją jest stworzenie strony WWW z wykorzystaniem narzędzia Sway. Aplikacja działa podobnie jak Canva, tzn. zawiera proste szablony, które wypełniamy treścią (zdjęciami, filmami, GIF-ami i tekstami). Tworzenie stron jest bardzo proste i intuicyjne, przykładem może być strona przygotowana przez dzieci z Pracowni Orange w Niedzwicy Dużej: (<https://bit.ly/2XUpp6r>) lub Cieszanowie: (<https://bit.ly/2ZDG2nr>).

Trzeci pomysł zależy od Waszej inwencji twórczej. Być może już wiecie, jak inaczej wykorzystać te narzędzia, może chcecie coś dodać. Eksperymentujcie i twórzcie!

AUTORKA

Agnieszka Jarmuł – trenerka, animatorka. Współzałożycielka i prezeska Fundacji „5Medium”. Absolwentka filologii polskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego, Szkoły Trenerów Organizacji Pozarządowych STOP. Prowadzi warsztaty dla młodzieży i dorosłych z zakresu edukacji medialnej, kulturalnej i obywatelskiej. Autorka materiałów edukacyjnych, konsultantka i mentorka szkolnych projektów. Pomysłodawczyni i koordynatorka licznych projektów edukacyjnych i kulturalnych. W 2019 roku otrzymała Nagrodę Okolicznościową Prezydenta Miasta Lublin za dokonania w dziedzinie upowszechniania kultury. W pracy trenerskiej najważniejszy jest dla niej dialog oraz uważność.

Tekst: Agnieszka Jarmuł
Koordynacja: Małgorzata Szejgiec, Magdalena Łasisz
Korekta: Urszula Dobrzańska
Skład i grafika: Żaneta Pulkowska

Scenariusz dostępny na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa –
Użycie niekomercyjne – Na tych samych warunkach 4.0.

Scenariusz powstał w ramach projektu „Pracownie Orange 2021/22”
we współpracy z Fundacją Orange.